

Opgaven

Concept I3

Goede tijden, slechte tijden

Naam:

Paraaf docent
d.d.

Instructie:

In overleg met de docent wordt onderstaande planning gemaakt. In principe mag je niet achterlopen op deze planning. Als dit toch gebeurt moet je met je docent overleggen hoe de achterstand zo snel mogelijk in te lopen.

- Opgaven maak je altijd in dit boekje (links van de opgave).
- Bij het beantwoorden van vragen begin je met het herhalen van de vraag. Bij de toetsen wordt hierop ook gelet.

Planning Domein I3 – Goede tijden slechte tijden:

WEEK:	LESWEEK:	LES:	TAAK / SCHOOLWERK:
		1	<i>Planning en instructie Concept I3</i>
		2	Opgave 1 t/m 5
		3	Opgave 6 t/m 10
		1	<i>Instructie Concept H3</i>
		2	Opgave 11 t/m 15
		3	Opgave 15 t/m 19 + Deadline

De lessen:

Economie is een vak waarbij het maken van veel opgaven belangrijk is. Na de instructie moet de lesstof worden geoefend. In principe kun je - mits je tijdens de lessen aandachtig doorwerkt - bijna alle opgaven in de les maken en controleren (onder begeleiding van de docent). Er zullen echter momenten zijn waarop je zelfstandig opgaven moet (af)maken en nakijken. Tijdens het maken van de opdrachten economie kun je gebruik maken van de uitwerkingen die bij de opgaven horen. Deze zijn te vinden op het internet:

<http://www.economie.dse.nl>

Controle:

Nadat je de opgaven hebt gemaakt moet je aan de hand van de uitwerkingen je antwoorden controleren en corrigeren met een andere kleur pen. Zo zie je bij het leren wat moeilijk was. Bij elke module wordt de voortgang door de docent gecontroleerd en geregistreerd. Je dient er zelf ook op toe te zien dat elke afgeronde module door de docent wordt afgetekend. Dit is het (verplicht) handelingsdeel van het PTA.

Verdieping:

Deze stof wordt herhaald en verdiept in een herhalingsmodule.

Opgave I3-1

Het CBS publiceert de gewogen prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie. Hieronder staat de reeks op basis van 1990.

Reeks: Alle huishoudens 1990 = 100

	Artikelgroep:	Weging:	1992	1993	1994
1	Voeding / drank	18.000	106,1	106,9	108,8
2	Kleding	7.200	97,6	99,1	98,1
3	Wonen	26.100	109,0	112,8	118,1
4	Interieur	8.000	105,0	106,0	106,2
5	Medisch	600	109,6	114,0	115,5
6	Vervoer	14.400	106,9	109,7	114,1
7	Ontspanning	10.700	102,5	104,6	106,2
8	Overheidsdiensten	3.700	116,8	128,7	137,9
9	Overig	11.300	107,1	110,0	112,4
	Totaal	100.000	?	109,2	112,3

Het CBS publiceert meerdere reeksen prijsindexcijfers die óók betrekking hebben op consumptiegoederen.

- a) *Noem een dergelijke andere reeks prijsindexcijfers.*
- b) *Leg uit wat in een andere reeks verschillend is ten opzichte van de reeks van alle huishoudens.*

Regelmatig verlegt het CBS het basisjaar.

- c) *Waarom is dat nodig?*

Aan de hand van bovenstaande tabel is het mogelijk de prijsveranderingen af te lezen.

- d) *Zijn alle artikelgroepen in 1993 duurder geworden ten opzichte van 1992? Motiveer je antwoord.*
- e) *Bereken het ontbrekende getal in de tabel? Toon je berekening.*
- f) *Hoe groot is de inflatie in 1994 (ten opzichte van 1993) in twee decimalen?*

In Nederland blijkt er ieder jaar een zekere inflatie te bestaan. Sommige economen schrijven deze toe aan de zogenaamde loon-prijsspiraal.

- g) *Leg uit wat er wordt verstaan onder de loon-prijsspiraal?*

De manier van bestrijding van inflatie hangt af van de oorzaak van inflatie.

- h) *Noem twee soorten inflatie en noem daarbij de wijze waarop deze bestreden kan worden.*

Wanneer er in Nederland inflatie is, dan kan onze concurrentiepositie aangetast worden. Het hoeft echter niet.

- i) *Leg uit dat inflatie in ons land onze concurrentiepositie niet hoeft aan te tasten.*

Opgave I3-2

Hieronder staat een samenvatting van een tabel met inflatiecijfers van het C.B.S.:

	artikelgroep:	weging:	1992:	1993:	1994:
1)	Voeding/drank	18.000	106,1	106,9	108,8
2)	Kleding	7.200	97,6	99,1	98,1
3)	Wonen	26.100	109,0	112,8	118,1
4)	Interieur	8.000	105,0	106,0	106,2
5)	Medisch	600	109,6	114,0	115,5
6)	Vervoer	14.400	106,9	109,7	114,1
7)	Ontspanning	10.700	102,5	104,6	106,2
8)	Overheidsdiensten	3.700	116,8	128,7	137,9
9)	Overig	11.300	107,1	110,0	112,4
	Totaal	100.000		109,2	112,3

Reeks: Alle huishoudens 1990 = 100

Het CBS werkt met artikelgroepen. Elke groep bestaat weer uit subgroepen.

- Noem een subgroep van de artikelgroep kleding. Bedenk van deze subgroep twee artikelen.*
- Bedenk twee voorbeelden van artikelen die tot de groep 'interieur' behoren.*
- Onder welke artikelgroep valt cafébezoek?*
- Noem enkele overheidsdiensten die onder groep 8 (overheidsdiensten) vallen.*

Het C.B.S. heeft in de artikelgroep 'vervoer' geen treintoestellen opgenomen. Stel dat het C.B.S. dat wel gedaan had.

- Hoe groot was de wegingsfactor van treintoestellen dan wel geweest? Motiveer.*
- Onder welke artikelgroep kom je de uitgaven aan treintoestellen toch indirect tegen?*

Bij het maken van de tabel heeft het C.B.S. gebruik gemaakt van een budgetonderzoek.

- Wat is een budgetonderzoek?*
- Hoe komt het CBS aan de gegevens van het budgetonderzoek?*
- Waarom is het niet nodig dat het CBS de gehele bevolking gegevens laat insturen?*

Het CBS houdt bij de berekening van de inflatie geen rekening met de diensten van de huisarts en ziekenhuis. Bovendien is de groep geneesmiddelen beperkt tot datgene wat de consument normaal gesproken zelf betaalt. De reden is dat de niet-vermelde medische uitgaven grotendeels vergoed worden door het ziekenfonds of de particuliere verzekering. Als het CBS onder de artikelgroep 'medisch' ook de andere uitgaven (zoals die aan arts en ziekenhuis) begrepen had, dan zou de wegingsfactor 12.200 geweest zijn in plaats van 600.

- Welke uitgaven vallen wel onder de groep 'medisch'?*
- Zouden de overige wegingsfactoren groter of kleiner geweest zijn, wanneer het CBS de definitie van de artikelgroep 'medisch' ruimer geformuleerd had? Motiveer.*
- Wat houdt een wegingsfactor van 12.200 in?*

In de onderste rij van de tabel staan de uiteindelijke inflatiecijfers van 1993 en 1994.

- Bereken het (ontbrekende) gewogen prijsindexcijfer over 1992.*

Opgave I3-3

Het aantal inwoners van ons land was 13.734.000 in 1975 en was 15.382.080 in 1992. In 1975 behoorde 1/4-deel van het aantal inwoners tot de beroepsbevolking, terwijl in 1992 dat 30% was. De werkgelegenheid bedroeg 3.296.160 manjaren in 1975, en is 4.341.000 manjaren in 1992.

- a) *Bereken de werkloosheid in 1975.*
 b) *Iemand die geen arbeidsverhouding heeft, wordt door het ministerie van Sociale Zaken pas werkloos genoemd indien er voldaan is aan drie criteria. Noem deze.*

Het CBS heeft voorts de volgende indexcijfers gepubliceerd. Alle indexcijfers zijn op basis van 1980.

	1975	1992
Index nominaal nationaal product	90	144
Prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie	95	108

- c) *Bereken de procentuele toename van het reëel nationaal product per inwoner in 1992 ten opzichte van 1975. Rond af op één decimaal.*
 d) *Met hoeveel procent zijn de prijzen gemiddeld per jaar gestegen tussen 1975 en 1992?*
 e) *Verklaar met behulp van een berekening dat de nominale arbeidsproductiviteit van de werkenden gestegen is tussen 1975 en 1992.*

Inflatie tast de welvaartsverdeling aan, omdat sommige inkomens wel en sommige inkomens niet meestijgen met de inflatie. Vakbonden eisen voor hun leden prijscompensatie. Daarnaast is er de zogenaamde koppeling.

- f) *Bedenk een categorie inkomens welke niet meestijgen met de inflatie. Ga ervan uit dat er wel prijscompensatie en koppeling is.*
 g) *Leg uit wat de zogenaamde "koppeling" inhoudt.*

Opgave I3-4

Op de valutamarkt komt de wisselkoers tot stand o.a. onder invloed van export en import. De export en import beïnvloedt namelijk de vraag naar en het aanbod van een valuta.

- a) *Maak een keuze:*
De export van goederen en diensten van een land vergroot / verkleint de vraag naar de valuta van dat land. Motiveer je antwoord.
- b) *Maak een keuze:*
De import van goederen en diensten van een land vergroot / verkleint het aanbod van de valuta van dat land. Motiveer je antwoord.

In het begin van het jaar 1994 steeg de dollarkoers sterk. Ongetwijfeld had dit te maken met een aantrekkende economie in de Verenigde Staten.

- c) *Welke twee woorden ontbreken?*
Een valutamarkt is het geheel van ... naar en ... van een valuta.
- d) *Wat versta je onder de wisselkoers van een valuta?*
- e) *Maak een keuze en verklaar tevens je keuze:*
In het begin van 1994 steeg de dollarkoers omdat de Amerikaanse export / import steeg.

Door de aantrekkende economie in de V.S., steeg de rente in de V.S. in het begin van 1994. In de Europese landen daalde de rente juist in het begin van 1994.

- f) *Wat bedoelen we met “een aantrekkende economie”?*
- g) *Beredeneer hoe een aantrekkende economie gepaard kan gaan met een rentestijging.*
- h) *Kan de stijging van de dollarkoers het gevolg zijn van een hogere rente in de V.S.?*
Verklaar je antwoord.

Het koersverloop van de dollar was in 1994 grillig. Tijden van depreciatie en appreciatie wisselden elkaar af.

- i) *Wat versta je onder een depreciatie van een valuta?*
- j) *Wat versta je onder een appreciatie van een valuta?*

Het zwevende wisselkoersstelsel heeft nadelen. Dit blijkt uit onderstaande voorbeeld. Een Nederlands bedrijf exporteert producten naar de V.S. en ontvangt dollars voor de verkochte producten. In mei 1996 was de koersverhouding: \$ 1 = € 1. Het bedrijf sluit op dat moment een contract voor de levering van 2 miljoen producten tegen een prijs van \$ 6 per stuk. De productie- en transportkosten zijn € 5 per product.

- k) *Bepaal de verwachte winst in Euro's.*

De betaling van de order gebeurt in juni 1996, op dat moment geldt: \$ 1 = € 0,90.

- l) *Bepaal de gerealiseerde winst in Euro's.*
- m) *Hoeveel is het verlies geweest als gevolg van het valutarisico?*

Opgave I3-5

In economische wetenschap worden causale verbanden (oorzaak en gevolg verbanden) vaak onderzocht. Zo heeft de koers van een valuta invloed op de export en import van een land.

- a) *Beredeneer het gevolg van een koersdaling van de euro voor de export van Nederland.*
- b) *Beredeneer het gevolg van een koersstijging van de euro voor de import van Nederland.*

Omgekeerd kunnen ook vragen worden gesteld; veranderingen in de export en import van een land vinden hun oorzaak veelal in een koerswijziging. Stel dat in Nederland als gevolg van een koerswijziging van de euro de export is afgenomen en de import juist is gestegen.

- c) *Beredeneer wat er met de koers van de euro is gebeurd.*

De prijzen in een land zijn bepalend voor de export en import van een land.

- d) *Beredeneer waarom een land met een hoge inflatie een daling van de export kan verwachten.*
- e) *Ontstaat hierdoor een betalingsbalanstekort of een betalingsbalansoverschot? Motiveer je antwoord.*

Landen met een open economie importeren en exporteren veel. In dat kader wordt in Nederland vaak onderstaande beweerd:

“import van goederen kan import van inflatie betekenen”.

- f) *Verklaar bovenstaande stelling.*

De prijzen in een land zijn ook bepalend voor de concurrentiepositie en voor de koers van de valuta.

- g) *Wordt de concurrentiepositie van Nederland beter of slechter als er sprake is van inflatie? Motiveer je antwoord.*
- h) *Beredeneer wat er met de koers van de euro gebeurt als Nederland te maken heeft met deflatie.*

Niet alleen de prijzen zijn bepalend voor de koers van een valuta maar ook de rentestand in een land.

- i) *Beredeneer (vanuit niet-eurobeleggers) wat er met de koers van de euro gebeurt als in Europa (en Nederland) de rente wordt verlaagd.*
- j) *Beredeneer (vanuit Nederlandse beleggers) wat er met de koers van de euro gebeurt als in Europa (en Nederland) de rente wordt verlaagd.*
- k) *Beredeneer wat er gebeurt met de koers van de euro als in de VS de rente verhoogd.*

De eurolanden en Engeland zijn belangrijke handelspartners van elkaar. Daarom streven zij er naar dat de wisselkoersen tussen het pond en de euro stabiel blijven.

- l) *Beredeneer wat met de rente in Europa moet gebeuren als de rente in Engeland wordt verhoogd.*

Opgave I3-6

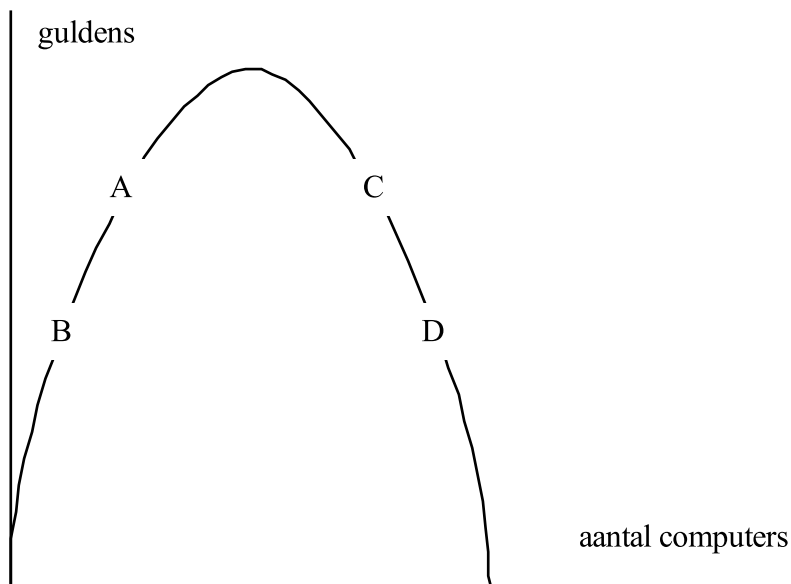
Uit de krant:

“Winst Tulip daalt”

AMSTERDAM,

Tulip Computers N.V. heeft in 1989 een winstval gehad. De oorzaak hiervan lag in de buitenlandse afzetmarkt. Een voorbeeld hiervan was de Japanse markt. De winstval op de Japanse markt was niet het gevolg van een kleinere afzet. Integendeel: de maandelijkse afzet in 1989 vertoonde een stijgende lijn. Tulip Computers N.V. wijt de winstval echter aan koersschommelingen van de yen (de valuta van Japan). Het bedrijf neemt het risico van koersschommelingen voor eigen rekening door voor een personal computer een vaste prijs in yens te vragen. Een personal computer kost 320.000 yen. Omgerekend in Euro was de prijs op 1 juli 1989 € 4.000 en op 31 december 1989 slechts € 3.600.

- a) Bereken de waarde van één yen in centen op 1 juli 1989. (afroonden op 2 decimalen).
 b) Maak tweemaal een keuze:
 De koers van de yen is tussen 1 juli en 31 december 1989 gestegen / gedaald.
 Met andere woorden: de yen is gedeprimeerd / geapprecieerd. Motiveer je antwoord.

Bovenstaand artikel kan ook door middel van een totale opbrengstencurve (TO-curve) worden weergegeven. Deze TO-curve staat hierboven:

- c) Is Tulip Computers in de tijd gezien voor wat betreft de Japanse markt langs de TO verschoven van punt A naar B of van punt C naar D? Motiveer je antwoord.

Opgave I3-7

In 1994 werden er besprekingen gevoerd over het enorme handelsoverschot van Japan. De V.S. verweet Japan bewust protectionisme te plegen.

- a) *Is een handelsoverschot hetzelfde als een overschot op de betalingsbalans? Licht je antwoord toe.*
- b) *Waarom is de V.S. niet blij met de protectie door Japan?*

De Japanse yen is een zwevende valuta. Hieruit kan automatisch evenwichtsherstel op de betalingsbalans van Japan voortvloeien.

- c) *Beredeneer waarom als gevolg van het Japanse handelsoverschot de koers van de Japanse yen gaat stijgen.*
- d) *Leg uit op welke wijze vervolgens het evenwicht op de betalingsbalans wordt hersteld.*

Het is een voordeel dat door zwevende wisselkoersen evenwicht op de betalingsbalans kan ontstaan. Toch kozen bepaalde landen, zoals de Europese landen, voor vaste wisselkoersen.

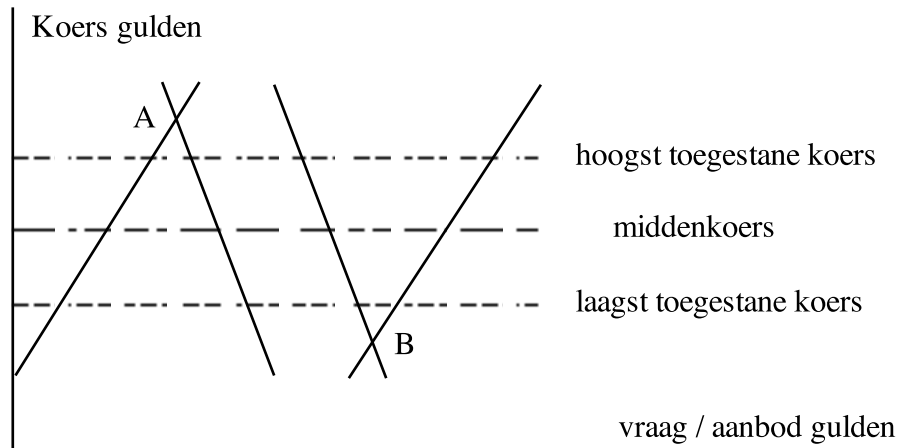
- e) *Vanwege welk nadeel van zwevende wisselkoersen kiezen bepaalde landen voor vaste wisselkoersen? Licht je antwoord toe.*

In Europa wordt nu in 12 landen de euro gebruikt als betaalmiddel hetgeen betekend dat er geen vaste wisselkoersen tussen deze landen zijn.

- f) *Wat is het voordeel van de euro ten opzichte van het vaste wisselkoersstelsel?*

Opgave I3-8

In het voorjaar van 1994 daalde de Nederlandse rente steeds verder. Dit was het gevolg van de discontopolitiek van de Nederlandse Bank. De Nederlandse Bank verlaagde toen het disconto vanwege de deelname aan het vaste wisselkoersstelsel binnen het EMS. De verlaging van het disconto was nodig om de Nederlandse gulden in de bandbreedte te houden. Hieronder staat schematisch de bandbreedte van de gulden.

Nederland maakt op dit moment deel uit van een vijftiental landen (aanvankelijk twaalf) die de euro als gemeenschappelijke munt hebben. De rol van DNB is tegenwoordig deels overgenomen door de ECB (Europese Centrale Bank). Onderstaande opgaven gaan met name over de periode voor de invoering van de euro.

- Wat is het verschil tussen 'refi-rente', 'disconto' en 'rente'?*
- Noem een andere naam voor 'middenkoers'.*
- Hoe heet het samenwerkingsverband van de bovengenoemde vijftien landen?*

Zoals hierboven reeds vermeld, verlaagde DNB haar disconto in het kader van haar discontopolitiek.

- Bevond de gulden zich in het voorjaar van 1994 in punt A of in punt B? Motiveer.*

Het monetaire beleid van Centrale Banken wordt opgesplitst in het klein monetair beleid, waarbij de externe waarde van de munt centraal staat en het groot monetair beleid waarbij de interne waarde van de munt centraal staat.

- Is hier sprake van het zogenaamde 'groot' of 'klein' monetaire beleid? Motiveer je keuze.*

In plaats van de discontopolitiek, had de Nederlandse Bank ook valuta-interventies kunnen plegen om de gulden binnen de bandbreedte te houden.

- Wat voor valuta-interventie had de Nederlandse Bank in het voorjaar van 1994 ook kunnen plegen? Verklaar je antwoord.*
- Wat moesten de centrale banken van de andere EMS-landen doen om het bij vraag e) bedoelde beleid te steunen.*

Opgave I3-9

Eén van de taken van De Nederlandsche Bank (DNB) was, samen met de andere Centrale Banken binnen het EMS, het reguleren van de koers van de gulden.

Uit een krant (december 1996):

“De Nederlandsche Bank heeft de afgelopen week Duitse Markten verkocht (o.a. aan de algemene banken van Nederland) om de koers van deze munt niet te ver te laten weglipen van de gulden”.

- a) *Was er voor de interventie door DNB sprake van een koersstijging van de Duitse mark of van een koersdaling? Verklaar het antwoord.*

Als er sprake is van een ruime geldmarkt zitten de banken ruim bij kas. Bij een ruime geldmarkt gaat de rente dalen. Als de banken krap bij kas zitten spreken we van een krappe geldmarkt. In een situatie van een krappe geldmarkt stijgt de rente.

- b) *Werd door de interventie van DNB de geldmarkt in Nederland ruimer of krappere? Verklaar je antwoord.*
- c) *Zal door deze verandering op de geldmarkt de rente op de geldmarkt in Nederland zijn gedaald of zijn gestegen? Verklaar het antwoord.*

In de eerste week van 1987 was er een scherpe koersdaling van de dollar. Deze koersdaling vergrootte de bestaande spanningen tussen de Duitse mark en de Franse franc. Op 22 januari 1987 verlaagde de Duitse Centrale Bank als gevolg daarvan het disconto om zodoende de Duitse mark gemakkelijker binnen de EMS-grenzen te kunnen houden.

- d) *Leg uit waarom de scherpe koersdaling van de dollar de spanningen tussen de Duitse mark en de Franse franc vergrootte.*

Een valuta die in de jaren negentig vaak onder druk stond was de Spaanse Peseta. De koers van de Peseta was vaak zo laag dat er geïntervenieerd moest worden door de Centrale Banken van de EMS-landen.

- e) *Beschrijf hoe de Centrale Bank van Spanje moest ingrijpen.*
- f) *Beschrijf hoe de andere Centrale banken van de EMS-landen moesten ingrijpen.*

De momenten van interveniëren volgden elkaar zo snel op dat de EMS-landen vervolgens een andere maatregel moesten nemen. Het EMS had twee mogelijkheden.

- g) *Maak een keuze en motiveer je keuze.
De eerste mogelijkheid was de Spaanse Peseta te devalueren / revalueren.*
- h) *Maak een keuze en motiveer je keuze.
De tweede mogelijkheid was de bandbreedte voor de Spaanse Peseta te vergroten / verkleinen.*

Opgave I3-10

In het kader van het Europese Monetaire Stelsel (EMS) probeerden de landen van de Europese Unie (EU) te zorgen voor stabiele wisselkoersen binnen Europa. De ECU speelde daarbij een belangrijke rol. De ECU kan in dat opzicht gezien worden als de voorloper van de Euro die in 2002 een feit wordt. De waarde van de ECU werd bepaald door het gewogen gemiddelde van de valuta van de deelnemende landen in het EMS.

- a) *Noem een nadeel voor exporteurs van wisselkoersen die niet stabiel zijn. Verklaar het antwoord.*
- b) *Leg uit waarom de koers van de ECU stabiel is dan die van de afzonderlijke valuta die deel uit maken van de ECU.*

De stabiliteit van de wisselkoersen in de EU kan in gevaar komen als sommige EU-landen betalingsbalansoverschotten hebben terwijl andere EU-landen betalingsbalanstekorten hebben.

- c) *Wat gebeurt er met de koers van de valuta van een land dat een betalingsbalanstekort heeft? Verklaar het antwoord.*

Maatregelen die tekorten op de betalingsbalans moeten tegengaan zijn vaak gericht op beperking van de binnenlandse bestedingen.

- d) *Leg uit dat door beperking van de binnenlandse bestedingen betalingsbalanstekorten kunnen afnemen.*

Om landen met betalingsbalanstekorten te helpen deze tekorten te verminderen, moeten landen met betalingsbalansoverschotten hun binnenlandse bestedingen stimuleren.

- e) *Geef daarvoor de verklaring.*

Opgave I3-11

De discontopolitiek is één van de instrumenten van de monetaire politiek van De Nederlandsche Bank (DNB).

Stel dat DNB met behulp van het disconto de binnenlandse investeringen wil stimuleren.

a) *Moet DNB het disconto dan verhogen of verlagen? Verklaar het antwoord.*

Een verandering van het disconto heeft niet altijd invloed op de binnenlandse investeringen.

b) *Geef daarvoor een verklaring.*

De Centrale Banken gebruiken het disconto tegenwoordig vrijwel uitsluitend voor het beïnvloeden van de wisselkoersen. Toen in januari 1987 een omvangrijke speculatie tegen de dollar ontstond, verlaagde de Duitse Centrale Bank haar disconto.

c) *Leg uit welke invloed de Duitse discontoverlaging had op de koers van de Duitse mark.*

DNB volgt bijna altijd een verandering van het Duitse disconto. In januari 1987 verlaagde DNB het Nederlandse disconto echter niet.

d) *Vond DNB de positie van de gulden ten opzichte van de Duitse mark blijkbaar sterk of zwak? Verklaar het antwoord.*

In januari 1987 werden de spilkoersen van de EMS-valuta's aangepast. Voor de gulden betekende dat een revaluatie ten opzichte van de meeste andere valuta's. Mede daardoor werd het effect van de loonmatiging in Nederland van de jaren daarvoor deels weer teniet gedaan.

e) *Leg uit hoe een opwaardering van de gulden het effect van eerdere loonmatiging deels teniet kan doen.*

Opgave I3-12

De meeste landen in Afrika zijn ontwikkelingslanden. Mede door de ontwikkelingshulp die deze landen in het verleden ontvangen hebben, is de buitenlandse schuldenlast van de Afrikaanse ontwikkelingslanden de laatste jaren gestegen.

- a) *Leg uit hoe het mogelijk is dat landen die ontwikkelingshulp ontvangen daardoor met groeiende buitenlandse schulden te maken krijgen.*

De ruilvoet van Afrikaanse ontwikkelingslanden die landbouwproducten exporteren is de laatste jaren verslechterd. Dat is onder andere gebeurd doordat de Europese Unie (EU) haar landbouwoverschotten op de wereldmarkt dumpte.

- b) *Geef de definitie en de formule van de ruilvoet.*
c) *Leg uit waardoor de ruilvoet van de Afrikaanse ontwikkelingslanden verslechtert als de EU haar landbouwoverschotten dumpt.*

Om de buitenlandse schulden te voldoen, hebben Afrikaanse landen exportopbrengsten nodig. De armste Afrikaanse landen hebben hun valuta de afgelopen jaren met 30 tot 50% in waarde zien dalen. Veel van die landen hebben deze devaluatie zo lang mogelijk uitgesteld.

- d) *Leg uit hoe een devaluatie van de munt van een land voor meer export voor dat land kan leiden.*
e) *Leg uit dat het uitstel van de devaluatie door de Afrikaanse landen in het belang was van de kleine groep rijke mensen in die landen.*

Opgave I3-13

Het Europees Monetair Stelsel (EMS) was al een overeenkomst tussen landen van de Europese Gemeenschap (EG) om onderling stabiele wisselkoersen te handhaven. In de onderstaande tabel staan de spilkoersen en de interventiekoersen in guldens van enkele EMS-valuta. De koersen zijn afgerond op vier decimalen.

Spil- en interventiekoersen van enkele EMS-valuta per 30-11-2001

	100 Belgische francs	100 Deense kronen	100 Duitse marken
Onderste interventiekoers	6,7420	34,7350	108,0499
Spilkoers	6,8953	35,5237	110,5370
Bovenste interventiekoers	7,0520	36,3300	113,0241

- Wat verstaat men onder een spilkoers?*
- Hoe noemt men een stijging van de spilkoers?*
- Hoe noemt men een daling van de spilkoers?*
- Laat door middel van een berekening zien dat de (procentuele) bandbreedte van de gulden ten opzichte van de Duitse mark (afgerond) 4,5% is.*
- Hoe moest De Nederlandsche Bank (DNB) op de valutamarkt ingrijpen (= interveniëren) om te verhinderen dat de gulden ten opzichte van de Duitse mark te veel in waarde zou dalen?*

DNB kon de koers van de gulden direct beïnvloeden door interventie op de valutamarkt, maar zij kon ook monetaire instrumenten gebruiken die indirect van invloed waren op de koers van de gulden, zoals het veranderen van het disconto.

- Moest het disconto worden verhoogd of verlaagd om een koersdaling van de gulden tegen te gaan? Verklaar het antwoord.*

Een stelsel van stabiele wisselkoersen, zoals het EMS, kon alleen duurzaam zijn als de economische ontwikkeling in de deelnemende landen niet te sterk uiteen liep. Een voortdurend hoog tempo van prijsinflatie in (bijvoorbeeld) Nederland zou de positie van de gulden in gevaar kunnen brengen. Dat is een van de redenen waarom Nederland er belang bij had te zorgen dat de prijsinflatie niet groter was dan die in Duitsland.

- Waarom werd en wordt de Nederlandse prijsinflatie vaak juist met die in Duitsland en niet (bijvoorbeeld) met die in Frankrijk vergeleken?*
- Verklaar waarom een in verhouding tot het buitenland hoog inflatietempo de positie van de gulden binnen het EMS in gevaar kon brengen.*

Opgave I3-14

Argentinië heeft op 6 januari 2002 de peso gedevalueerd. De vaste ruilverhouding van één staat op één ($\$1 = \text{peso } 1$) is veranderd in $\$1 = \text{peso } 1,4$. Met de devaluatie hoopt de president Eduardo Duhalde de economie te redden. Argentinië kampt met een schuldenlast van 141 miljard dollar (158 miljard euro) en met hyperinflatie. De minister van Economische Zaken Lenicov voorspelt dat de devaluatie van de peso dit jaar (2002) al een overschot op de handelsbalans zal opleveren van 10 miljard dollar of meer.

- a) *Met hoeveel procent is de peso gedevalueerd ten opzichte van de dollar op 6 januari 2002?*
- b) *Leg uit dat de devaluatie van de peso kan leiden tot een overschot op de handelsbalans van Argentinië.*

Eén van de redenen om de koers van de peso onlosmakelijk te koppelen aan de dollar was het beteugelen van de inflatie. Gedurende de elf jaar van monetaire stabiliteit in Argentinië is dit ook gedeeltelijk gelukt. Alleen de laatste jaren loopt de inflatie weer uit de hand.

- c) *Beredeneer dat de onlosmakelijke koppeling van de peso aan de dollar de inflatie in Argentinië kon beteugelen.*

In 2001 was de verhouding van de dollar en de peso nog één staat op één. De inflatie in Argentinië was 200% in 2001 tegenover een inflatie van 3% in de VS. Bij een dergelijke situatie blijft de nominale wisselkoers wel gelijk, maar de reële wisselkoers daalt. De reële wisselkoers valt (bij een ongewijzigde nominale wisselkoers) te berekenen met behulp van de verhouding tussen de prijsindexen.

- d) *Bereken de procentuele daling van de reële wisselkoers van de peso tegenover de dollar.*

De enorme daling van de reële wisselkoers van de peso ten opzichte van de dollar heeft geleid tot een kapitaalvlucht uit de peso. Beleggers zien een nominale wisselkoersdaling van de peso als gevolg van de inflatie aankomen. Vervolgens proberen ze deze voor te zijn door uit de peso te vluchten. Omdat op de officiële markt de peso tegen $\$1$ ingewisseld zou moeten worden, maar bijna niemand de peso op de officiële markt wilde kopen, ontstond in 2001 een zwarte markt waarop speculanten zich van hun peso's trachten te ontdoen.

- e) *Beredeneer met behulp van vraag en aanbod of de koers van de peso op de zwarte markt in 2001 onder of boven een koers van $\$1$ lag.*

In het wisselkoersregiem zoals dat gold van 1991 tot 6 januari 2002 was de koersverhouding tussen de dollar en de peso één op één. Bij een dergelijk systeem zijn twee mogelijkheden:

- 1) De vaste koersverhouding fungeert als spilkoers met daaromheen een bandbreedte van bijvoorbeeld 10%.
- 2) De vaste koersverhouding is 100% onveranderlijk.

- f) *Noem je systeem 1) beheerst zwevend of noem je het vast? Leg je antwoord uit door het verschil tussen deze twee regiem te noemen.*
- g) *Hoe noem je een stijging van de werkelijke koers in de bandbreedte met één woord?*
- h) *Op welke manieren kan een Centrale Bank bij systeem 1) voorkomen dat de werkelijke koers boven de bandbreedte uitkomt?*

Argentinië heeft op 6 januari 2002 gekozen voor een duaal wisselkoerssysteem. De regering Duhalde wil een deel van de valutatransacties in het vervolg laten verlopen via een officiële en vaste koers en een ander deel via een “open wisselmarkt” waar vraag en aanbod de koers bepalen. De officiële en lage koers (van de dollar) geldt voor de exporteurs en importeurs van eerste levensbehoeften, terwijl alle anderen die de dollar nodig hebben, deze op een secundaire markt moeten kopen tegen een hogere koers. Op dit duaal systeem hebben veel economen bezwaar.

- i) *Bedenk welk bezwaren economen hebben tegen dit duaal systeem? Noem er één en werk die dieper uit. Gebruik voor je betoog minimaal 50 woorden.*

Opgave I3-15

In september 1993 golden op de valutamarkt van de Mexicaanse peso te New York de volgende denkbeeldige relaties:

$$Q_v = -3P + 4,50$$

$$Q_a = 2P + 0,50$$

Hierin is P de koers in dollars en Q de hoeveelheid in miljarden peso. Voorts is bekend dat in september 1993 de pariteit van de peso nog vastgesteld was op 0,84 dollar met een bandbreedte van 10%.

- a) *Teken in een grafiek de valutamarkt van de peso; vraag- en aanbodlijn inclusief de bandbreedte. (horizontaal 1 cm = 0,5 mld. en verticaal 1 cm = \$ 0,1).*
 b) *Bedenk twee mogelijke oorzaken van de vraag naar peso's door particulieren.*

Na september 1993 is de vraaglijn aanmerkelijk verschoven. In januari 1994 was deze:

$$Q_v = -3P + 3,50$$

- c) *Teken de verschoven vraaglijn in de grafiek.*
 d) *Ga na hoe groot het saldo (in dollars) op de betalingsbalans van Mexico in januari 1994 was. Beredeneer of dit een overschot of tekort betrof.*

Na januari 1994 heeft de Mexicaanse centrale bank herhaaldelijk geïntervenieerd. Daarnaast heeft men het rentewapen toegepast.

- e) *Op welke wijze zal de centrale bank geïntervenieerd hebben? Verklaar je antwoord.*
 f) *Op welke wijze zal de centrale bank het rentewapen gebruikt hebben? Verklaar je antwoord.*

Omdat het ingrijpen door de centrale bank het gewenst effect niet opleverde, devalueerde de Mexicaanse peso ten opzichte van de dollar met 25 procent in november 1994. In december 1994 liet Mexico zelfs de koppeling aan de dollar los, omdat het steunen van de peso door Mexico onmogelijk was geworden. .

- g) *Wat versta je onder een devaluatie?*
 h) *Noem de reden, dat Mexico onmogelijk de peso kon blijven steunen. (Noem niet de rente als oorzaak.)*

Na december 1994 was er sprake van een dalende wisselkoers van de peso ten opzichte van de dollar. De pesokoers is in de periode januari en februari 1995 gedaald met 30% ten opzichte van de dollar. In dezelfde tijd steeg de koers van de dollar ten opzichte van de gulden met 5%.

- i) *Wijst de aanhoudende daling van de koers van de peso op een overschot of tekort op de Mexicaanse betalingsbalans? Licht je antwoord toe.*
 j) *Bereken de procentuele waardeverandering van de koers van de peso ten opzichte van de gulden in de periode januari en februari 1995.*

Opgave I3-16

De koers van het Engelse pond was op 13 september 1992 f 2,30. De afgesproken pariteit ten opzichte van de gulden was toen nog f 2,35175 met een fluctuatiemarge van 2,25 procent. De pariteit van de gulden ten opzichte van de ecu was toen f 2,60. Binnen het EMS wordt op twee manieren het systeem van vaste wisselkoersen ingevuld. Ieder land hanteert een vaste wisselkoers ten opzichte van de ecu en daarnaast ook nog bilateraal ten opzichte van elke andere valuta.

Opmerking: rond in deze opgave niet af, behalve wanneer dat gevraagd wordt.

- a) *Bedenk waarom het hanteren van een pariteit ten opzichte van de ecu (met daaromheen een bandbreedte) alleen niet bevredigend genoeg was voor het E.M.S.?*
- b) *Ga na of het pond op 13 september 1992 in of buiten de bandbreedte lag ten opzichte van de gulden.*
- c) *Bereken de pariteit van de ecu ten opzichte van het Engelse pond en bereken de koers van de ecu ten opzichte van het Engelse pond op 13 september 1992.*

Na 13 september 1992 daalde de koers van het pond steeds verder. De centrale bank van Engeland pleegde herhaalde malen tevergeefs interventie, maar het resultaat bleef uit. Ook maakte Engeland tevergeefs gebruik van de discontopolitiek. Daarom stapte Engeland op 14 september 1994 tijdelijk uit het E.M.S.

- d) *Op welke manier zal de Engelse centrale bank interventie gepleegd hebben? Leg uit hoe dat werkt.*
- e) *Noem de reden, dat de discontopolitiek mislukte.*

Op 21 september was het pond gedeprecieerd tot f 1,9989875. De importelasticiteit van Engeland vanuit Nederland is -3, terwijl de exportelasticiteit van Engeland naar Nederland -2 is. Op 13 september voerde Nederland 25 miljoen producten uit naar Engeland tegen een gemiddelde prijs van f 2,- terwijl Nederland toen 30 miljoen producten importeerde vanuit Engeland tegen een gemiddelde prijs van 1 Engels pond.

- f) *Reken uit (op 2 decimalen) hoeveel procent voor Nederland de Engelse producten in prijs veranderen door de depreciatie van het pond.*
- g) *Bereken het saldo op de Engelse handelsbalans ten opzichte van Nederland op 13 september 1992. (Reken in ponden en rond af op één decimaal).*
- h) *Hoeveel procent (op 2 decimalen) worden Engelse producten duurder voor Nederland door de waardedaling van het Pond?*
- i) *Hoe groot wordt het saldo op de Engelse handelsbalans na de depreciatie? Druk je antwoord uit in ponden en rond de uitkomst af op miljoenen ponden.*

Opgave I3-17

Van 1979 tot de invoering van de Euro functioneerde binnen Europa het Europese Monetaire Stelsel met als voornaamste doel: stabilisering van de Europese wisselkoersen. In deze opgave bekijken we de EMS-afspraken voorzover betrekking hebbend op de valutamarkt van de Franse franc.

- a) *Noem één voordeel van stabiele wisselkoersen en verklaar dit.*
 b) *Noem ook twee nadelen van stabiele wisselkoersen en verklaar deze nadelen.*

Bekend is de volgende aanbodfunctie in juni 1995 van Franse francs:

$$Q_a = 3W - 88 \quad (1)$$

Bekend is dat de spilkoers van de Franse franc f 40,- bedraagt (per 100) met een schommelingsmarge van 15 procent omhoog en omlaag. De Centrale Bank van Frankrijk zorgt er via interventies voor dat de koers van de Franse franc binnen de bandbreedte blijft.

Verder is de vraagfunctie naar Franse francs gegeven, zoals die in juni 1995 gold:

$$Q_v = -W + 70 \quad (2)$$

(Q_v luidt in miljarden stuks, W is de wisselkoers per 100 Franse franc in guldens.)

- c) *Schets de aanbodcurve en de vraagcurve in een assenstelsel. Geef in de tekening ook de pariteit en de bandbreedte aan.*
 d) *Bereken hoeveel Franse francs er in juni 1995 verhandeld werden.*

De relatie tussen de valutamarkt, de goederenmarkt en de kapitaalmarkt is te verklaren met behulp van de volgende vergelijkingen:

$$\text{Exportwaarde Franse producten:} \quad E_f = P_f \cdot Q_f \quad (3)$$

$$\text{Vraag naar Franse francs:} \quad Q_v = E_f + K_f \quad (4)$$

$$\text{Kapitaalimport van Frankrijk:} \quad K_f = 1 \text{ miljard.} \quad (5)$$

(Hierin is E_f de exportwaarde van Franse producten naar Nederland, P_f de prijs in Franse francs en Q_f is het exportvolume van Franse producten naar Nederland, K_f is de kapitaalimport van Frankrijk vanuit Nederland in francs)

Tot slot is bekend in 1995 dat $P_f = 50$.

De kapitaalimport is ongevoelig voor de dagkoers van de Franse franc, zoals blijkt uit vergelijking 5. Niet de huidige koers, maar de verwachte koersontwikkeling van een valuta heeft invloed op kapitaalstromen.

- e) *Bij welke koersontwikkeling van de Franse franc (appreciatie / depreciatie) zal de kapitaalimport van Frankrijk toenemen? Leg dit uit.*

De export van Frankrijk naar Nederland wisselt in de loop van de tijd. Door wisselkoerswijziging verandert de prijs van de Franse producten voor Nederland en daarmee het exportvolume.

- f)** *Bereken het exportvolume (Q_f) in juni 1995.*
g) *Bereken de prijselasticiteit van de export van Franse producten naar Nederland in juni 1995. (Stel daarbij de prijsverandering gelijk aan de wisselkoersverandering).*

Uit vergelijking (2) blijkt dat bij een hogere koers van de Franse franc de gevraagde hoeveelheid Franse francs afneemt, omdat de exportwaarde naar Nederland afneemt.

- h)** *Hoe kun je dit zien aan vergelijking (2)?*
i) *Maak een keuze:*
Bij een hogere koers van de Franse franc neemt de vraag naar Franse francs af als:
 1) *de prijselasticiteit van de export elastisch is.*
 2) *de prijselasticiteit van de export inelastisch is.*
 3) *de prijselasticiteit van de export elastisch is, maar ook als deze inelastisch is.*

We gaan nu de betalingsbalanssituatie van Frankrijk ten opzichte van Nederland bekijken.

- j)** *Was er in juni 1995 sprake van evenwicht op de Frans-Nederlandse betalingsbalans? Motiveer.*

We veronderstellen dat in augustus 1995 het aanbod van Franse francs veranderde:

$$Q_a = 3W - 58$$

- k)** *Teken in hetzelfde assenstelsel als vraag c de nieuwe aanbodlijn.*

Uitgaande van de verschoven aanbodlijn zal de Centrale Bank van Frankrijk moeten interveniëren.

- l)** *Bedenk twee mogelijkheden waarop de Centrale Bank van Frankrijk in deze situatie zou kunnen interveniëren. Leg de ook uit hoe dat werkt.*

Een andere mogelijkheid om de koers van de Franse franc weer binnen de bandbreedte te krijgen, is het beïnvloeden van de bestedingen door de Franse Rijksoverheid.

- m)** *Zal de Franse Rijksoverheid een bestedingsverruimende- of een bestedingsbeperkende politiek voeren? Motiveer.*

Het EMS is mooi, maar het EMU is nog mooier. Als er binnen het EMU uiteindelijk één munt komt (de 'Euro'), dan is er geen valutarisico meer. Het valutarisico blijkt binnen het EMS ook niet beperkt te zijn tot de bandbreedte. De Franse franc zou bijvoorbeeld kunnen devalueren.

- n)** *Wat is devalueren?*

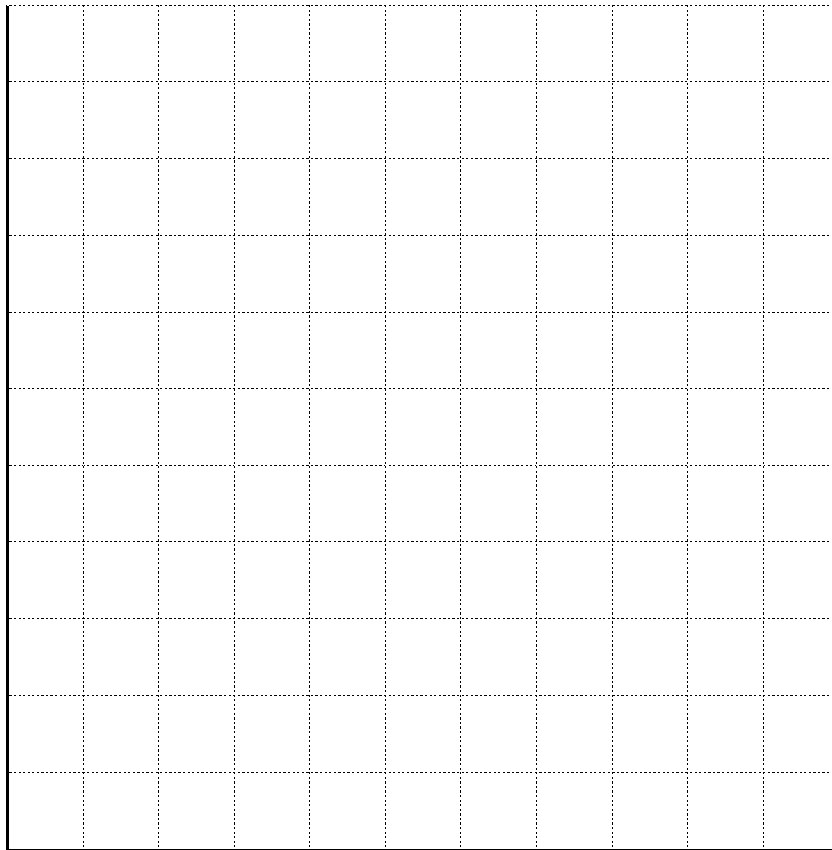
Eén munt heeft bovendien als voordeel dat kosten vermeden kunnen worden, welke te maken hebben met het omwisselen van geld.

- o)** *Geef een voorbeeld van dergelijke kosten, die te maken hebben met het omwisselen van geld.*

Het huidige EMS. blijkt in de praktijk steeds opnieuw op “een vaatje buskruit te lijken, dat nog net niet ontploft”. De oorzaak van de herhaalde spanningen betreft ten diepste het gebrek aan convergentie van de economieën van de lidstaten.

- p)** *Wat versta je onder “convergentie” van economieën?*
q) *Noem een aantal (minstens drie) ijkpunten van de vereiste economische convergentie ten behoeve van het voortbestaan van het EMS.*

Koers

Aantal

Opgave I3-18

De Europese éénwording heeft gevolgen voor de prijs van artikelen. Aan de hand van een verzonden voorbeeld wordt dit hieronder bekeken. In eerste instantie is er sprake van volledig gescheiden markten overeenkomstig de landsgrenzen en komen in ieder land verschillende prijzen tot stand door het ontbreken van internationale handel. Met het wegvallen van de grenzen wordt dit één en dezelfde prijs. Voor de eenvoud wordt gekeken naar slechts 2 landen, land A en land B. Er wordt uitgegaan van de marktform van volledige concurrentie.

Land A:

In dit land zijn 200 consumenten.

De individuele vraagfunctie luidt: $P = -X_v + 10$

De collectieve aanbodcurve luidt: $X_a = 400$

Land B:

In dit land zijn 300 consumenten.

De individuele vraagfunctie luidt: $P = -3X_v + 15$

De collectieve aanbodcurve luidt: $X_a = 1.000$

Hierin is: X_v = gevraagde hoeveelheid, X_a = aangeboden hoeveelheid, P = prijs
De collectieve vraagfunctie bestaat uit de som van de individuele vraagfuncties.

- a) *Bereken de evenwichtsprijs in land A en land B vóór de Europese éénwording.*
- b) *Teken de beide evenwichtssituaties in een assenstelsel. Zet verticaal de prijs tot 20. Zet horizontaal de hoeveelheid tot 3.600 eenheden. Benoem de lijnen met A en B.*

Door de Europese éénwording ontstaat er één grote internationale markt met één prijs.

- c) *Teken (in hetzelfde assenstelsel als bij vraag b) de grafiek van de collectieve vraagfunctie en aanbodfunctie van land A en B tezamen. Noem dit T (= Totaal).*
- d) *Leid de nieuwe evenwichtsprijs wiskundig af. Controleer je antwoord door het snijpunt in de grafiek op te zoeken.*
- e) *Bereken de procentuele prijsverandering voor de consumenten in land A en in land B.*

Opgave I3-19

De Europese regeringsleiders wilden verder gaan dan alleen een interne markt (Europa 1992). Zij wilden de Europese Monetaire Unie (EMU) realiseren en later ook een Europese Politieke Unie (EPU). Het supranationale karakter spreekt echter niet elk land aan. Een intergouvernementeel karakter heeft echter ook zijn nadelen.

- a) *Wat versta je onder een interne markt? (Noem tenminste 3 zaken).*
- b) *Op welke twee monetaire zaken heeft de EMU zich gericht?*
- c) *Leg uit wat het verschil is tussen supranationaal en intergouvernementeel.*

Om te komen tot een EMU was convergentie (= gelijke ontwikkeling) nodig van de economieën. Hierover gaat de volgende tabel:

Vereiste convergentie-inspanningen in de jaren negentig:

	Inflatie	Overheidsfinanciën	Betalingsbalans
België	0	2	0
Denemarken	0	0	1
Duitsland	1	2	0
Griekenland	3	3	3
Spanje	1	0	1
Frankrijk	0	0	1
Ierland	0	1	0
Italië	1	3	1
Luxemburg	0	0	0
Nederland	0	2	0
Portugal	3	2	1
Engeland	2	0	1

0 = consolidatie; 1 = waakzaamheid; 2 = aanpassing; 3 = sterke aanpassing

- d) *Welk land diende zich het sterkst aan te passen?*
- e) *Leg uit dat Nederland de overheidsfinanciën diende aan te passen door aan te geven wat daarmee loos was.*
- f) *Leg uit wat er met de koers van een valuta dreigt te gebeuren wanneer een land een tekort op de betalingsbalans heeft.*

Het EMS (Europees Monetair Stelsel) is de voorloper van de EMU geweest. Het zogenaamde stabiliteitspact is de overgangperiode geweest tussen de twee stelsels.

- g) *Bestond er onder het EMS-systeem een valutarisico? Zo nee, waarom niet? Zo ja, was dit risico groot? Motiveer duidelijk je antwoord.*
- h) *Bestond er onder het stabiliteitspact een valutarisico? Zo nee, waarom niet? Zo ja, was dit risico groot? Motiveer duidelijk je antwoord.*
- i) *Leg uit dat wisselende koersen de welvaart doen verminderen.*